

Runer frå utgravingane i Trondheim bygrunn 1971–94

Med eit tillegg av nyfunne innskrifter elles frå byen (N774–N894)
Av Jan Ragnar Hagland

(Manus til "Norges Innskrifter med de yngre Runer" (NlyR) bind 7)

KJØPMANNSGATA 20-26 (FOLKEBIBLIOTEKSTOMTA)

VII. EITT- OG TO-ORDSINNSKIFTER UTAN SETNINGSFORM

[**853**] N-32000. (Tidlegare omtala: Hagland 1986: 47; 1987: 60; 1990b: [41]; 1994c: 258f, 264.)

Innskrifta står på eit beslag av bein, 75 mm langt, 22 mm breitt og 1 mm tjukt. Beslaget har to hol. Det er festa til oversida av eit lite halvlok av tre, lokket ser ut til å ha vore del av eit skrin. Lokket er 350 mm langt, 100 mm breitt og 5-7 mm tjukt. Det har bevart to hengsler på den eine sida og ser ut til å ha vore eine halvparten av eit todelt lok, der kvar del må ha vore hengsla til ytterlangsidene av skrinet. Den bevarte delen av denne lokk-konstruksjonen har eit langt beinbeslag som går langs ytterkanten der hengslene er. I tillegg finst det 15 bevarte beinbeslag som ligg på tvers av halvloket og to er sprekt av. Beslaga er dekorerte med utskjeringar, og eitt av dei har runer. Funnet vart gjort i 1975, felt FL, hovudfase 4. Det vil seia at funnkonteksten arkeologisk kan daterast til siste halvdel av 1000-talet. Runeinnskrifta har etter alt å dømma teke til på eit motsvarande beslag på den tapte halvdel av lokket. Den bevarte delen av innskrifta er 33 mm lang og runene 22 mm høge. Runene er rissa med ein skarp reiskap. Dei er vél bevarte og byr ikkje på problem for lesinga. R. 1 står i klår avstand frå kanten av beslaget. R. 4 har ein heller skarpt vinkla open boge. Etter r. 4 står det eit lite kryss som ei avsluttande innrøming av innskrifta.

--] † ʝ ƚ R ×

--] æ z u r ×

[tr] ezur `skatt' etv. `smykkeskrin'

Den bevarte runesekvensen vil kunna transkriberast både som **-asur**, **-æsur** og **-æzur**. Vi har ingen kontekst som gir grunnlag for noko eintydig val her. Den første varianten vil føresetja at vi har å gjera med ei innskrift i langkvistruner. Gjenstanden som ber innskrifta, er vél forseggjort og kan i seg sjølv godt vera ein importert `dyrgrip' med slike runer. Om vi skal gå ut frå at det ikkje er tale om ei innskrift som har vore gjennomført med langkvistruner, vil valet mellom transkripsjonen **-æsur** og **-æzur** likevel ikkje vera opplagt. Vi har døme frå den eldste delen av materialet frå Folkebibliotekstomta på innskrifter som blandar langkvist og kortkvistruner (jf. t.d. N839 ovanfor).

Transkripsjonen **-æzur** føreset at vi har å gjera med ein skrifvar som både differensierer mellom **a/æ** og **s/z**. I ei så tidleg innskrift som dette synest å vera, har vi ingen sikre haldepunkt for å vita kor etablert ei slik utviding av runerekkja på 16-teikn var (jf. likevel Hagland 1994c: 259).

Same kva transkripsjon vi her vel, vil denne sekvensen på fire runer godt kunna representera siste del av eit (lån)ord *tres(s)ur* m. Ordet er kjent i mnt som *trêsor* eller *tritsôr* m, ags. *tresor*, fr. *tresor* 'skattkammer', også 'samling av gull eller sølvstykke, verdigjenstandar som er lagde til side, gøynde e.l.' Ein reknar med at opphavet til ordet er lat. *thesaurus* m, men ut over det er etymologien dunkel (jf. Godefroy 1982). I norrønt er det ordboksført som *tressur* m (Heggstad) og *tresur* m (Fritz IV) og med spørjeteikn oppført med tydinga "skrin til å gøyma prydsaker i" (Heggstad). Ordet er elles berre kjent i norrønt frå eitt (nokså seint) belegg i eit diplom utferda i Bergen 14. august 1328 (DN II: 165). Teksten det står i der, gjeld taksering av lausøyre som "fru Margrete hadde hatt med heimanfrå og i garden til Torstein Mita". I opprekninga av lausøyret er det nemnt ein *træzsur* til *sæx merkr* og i direkte samband med det *æit gulnæsti æin gul sylghia ok æit gull garland* ('ei festenål av gull, ei gullsølje og eit gullgarland'). Den konteksten vil saman med inskripsjonen på dette skrinet måtta kunna sjåast som eit fullgodt prov på at ordet har vore brukt i norrønt om skrin til å ha smykke i. Dersom skrinet frå Folkebibliotekstomta er så gammalt som frå siste halvdel av 1000-talet, må vi ha å gjera med eit tidleg innlån. Kor det er innlånt frå, og om det har vore lånt inn i forma /tressor/, /tresor/, /tressur/ eller /tresur/, vil det ut frå belegget i innskrifta vera uråd å avgjera med visse. Belegget frå Bergen 1328 med *u* i siste staving kan likevel vera eit argument for at r. 3 **u** her også representerer /u/ og ikkje /o/.

Skrivemåten *træzsur* kan vera eit argument for at ordet i norrønt har vore innlånt og har vorte etablert med konsonantsamband /ts/, jamvel om lydverdien av teikna <z> og <z> i 1300-tals skrift kan vera noko uviss. Om ordet skal normaliserast til norrønt *tresur*, *tressur* eller snarast som *trezur* m, kan innskrifta her heller ikkje hjelpa til å gi noko eintydig svar på. Det leksikalske innhaldet synest ho derimot å kunna støtta og såleis gi eit argument for å fjerna spørjeteiknet som ordbøkene har sett etter framlegget til tyding.

Om ordet har vore innlånt så tidleg som på slutten av 1000-talet, vil også samanhengen det har vore brukt i, vera eit interessant spørsmål. Gjenstanden slik han er bevart, kan vel heller ikkje gi sikkert svar på det. Men ein eller annan samanheng med kyrkjelege verdisaker vil det truleg vera mest rimeleg å tenkja på i ein periode då det elles kom inn ein god del nytt ordfang i samband med den nye trua og alt det seremonielle kring den. Ut frå tydingsinnhaldet i andre mellomalderspråk kan vi med grunnlag i runeinnskrifte heller ikkje avgjera sikkert om ordet i den samanheng det er nytta, viser til sjølve gjenstanden med runene, eller til det som har vore *i* gjenstanden. Det opnar for at tydinga i den samanhengen vi har her, ikkje nødvendigvis har vore plent den same som i belegget frå Bergen i 1320-åra. Svaret på spørsmålet om den vidare brukssamanhengen lyt likevel måtta stå nokså ope. Sameleis tydingsutviklinga i norsk av dette etter alt å dømma nokså tidleg innlånte ordet.